

Генезис теорії інтелектуалізації економічних систем: трактування та періодизація

Автором досліджено передумови та наслідки зміни трьох періодів у теорії інтелектуалізації: формування, становлення та стійкого розвитку. На кожному періоді генези теорії інтелектуалізації визначено ключовий фактор появи нових трактувань і концепцій.

Одним із головних аспектів розвитку економічних систем є інтелектуалізація бізнес-процесів та накопичення компетенцій персоналу. Зі збільшенням обсягів впровадження інтелектуалізації діяльності підприємство зростає в геометричній прогресії і позитивний ефект від її використання. Вона є джерелом підвищення ефективності діяльності господарюючого суб'єкта. Вивченням його окремих аспектів інтелектуалізації економічних систем займаються багато вчених на Україні і за кордоном: Е. Брукінг, С. Брю, І. Бушмарін, Д. Белл, В. Гойл, П. Друкер, С. Климов, І. Нонака, А. Тоффлер, П. Сенге, П. Стоуньєр, Х. Такеучі, Е. Годд та ін.[1-4]. Ключову роль освіти та інтелектуалізації віддають в сучасних наукових працях вчені при обґрунтуванні інструментарію теорії інноваційного розвитку. Наприклад, А. Арора, Дж. Лернер і С. Штерн, А. Яффі, А. Гамбардел акцентують увагу досліджень на нарощуванні компетенцій та поширенні знань, модернізації процесів взаємодії економічних суб'єктів та масовості як мотиваторів нарощування результативності національних економік світу.[5-6]. Також відмічається зростання ролі високотехнологічних та сервісних сфер економіки у національних дохідноутворюючих факторах. Довгаль О.А. стверджує, що розвиненість наукових та прикладних досліджень в сучасних проявах визначає швидкість економічного розвитку, при цьому важливою умовою є синергічна взаємодія науки з бізнесом і з державою.[7].

Процес інтелектуалізації економічної системи в історико-просторовому дослідженні формувалась, на нашу думку, в контексті світового цивілізаційного розвитку протягом трьох основних періодів – формування, становлення та стійкого розвитку, що триває і зараз (рис 1). У першому періоді інтелектуалізація економіки мала фрагментарний характер і була виражена через відхилення від загальноприйнятих тенденцій. Інтелектуалізація відбувалась у формі випадкових інновацій, наукових досліджень, що не давали економічних результатів та не впливали на навколишні елементи структури регіонів. На цьому етапі відсутні системні властивості інтелектуалізації, поява нових технологій провокує конфлікт між надмірними витратами на їх розробку та прогнозом ефективності від використання. Перший етап інтелектуалізації - це формування основних положень процесу виявлення та систематизації нових знань, відсутність досвіду їх накопичення і дифузії, вплив на структурні зміни регіону чи суспільства не значний.

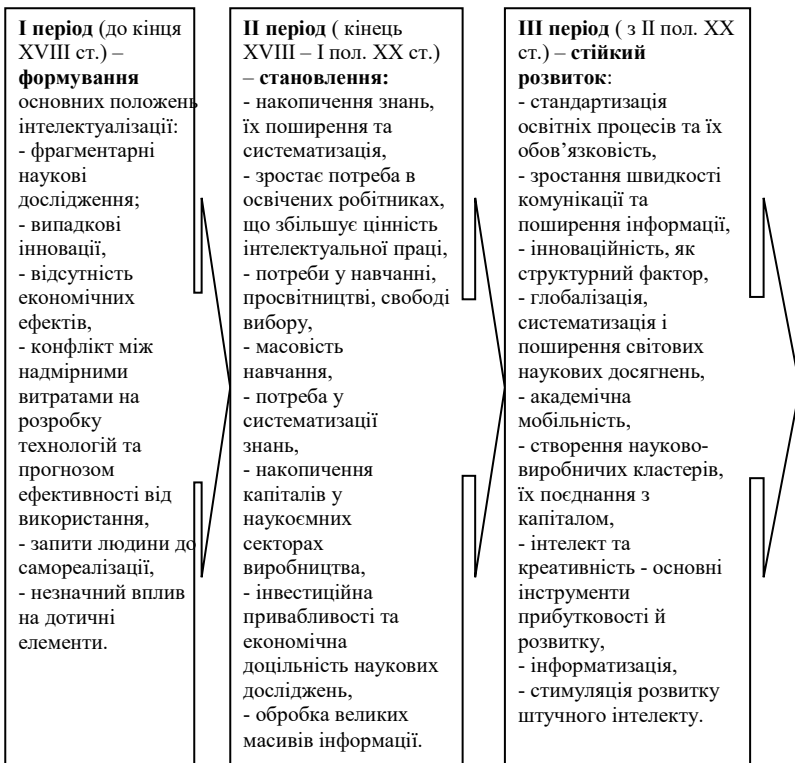

Рис. 1. Періодизація інтелектуалізації економічних систем

Джерело: запропоновано автором

Закономірності та послідовність змін у соціальних, матеріальних, інституціональних сферах, формі власності на капітал призводять до структурних зрушень на межі XVIII – XIX ст., що навіть змінили економічний і політичний устрій та території окремих регіонів. Основоположні на той час засоби виробництва стають все більше інтелектуально насиченими, потребують все більших масивів інформації та знань про управління ними. З'являються сфери економічної діяльності, де людина не здатна самостійно охопити всі процеси та прорахувати показники і параметри їх стану. Друга стадія інтелектуалізації охоплює структурні зміни, що формуються під впливом встановлення закономірностей застосування економіки знань, масовості навчання, потреби у систематизації знань, накопичення капіталів у наукоємних секторах виробництва, інвестиційної привабливості та доцільності наукових досліджень. Другий період інтелектуалізації – становлення – характеризується довготривалістю та перебудовою соціально-економічного устрою.

Поступово описані тенденції переростають в економічні чинники та закономірності, інтелектуальний процес переходить зі стадії становлення на стадію розвитку (з II пол. XX ст.). Різні інтелектуальні структури (праця, знання, потенціал, капітал), що являються складовими структурами економічної системи, у процесі розвитку поступово взаємозмінюються, стають все більш знаннєво насиченими і визначають рівень загальної інтелектуалізації економіки. Так відбувається формування характерних ознак інтелектуалізації у об'єктних елементах економічних структур, що провокує диспропорції не лише за дохідністю, а й за інноваційністю виробництва. Інвестування капіталу в наукові дослідження, інтелектуальний розвиток людини дозволяє створювати великі масиви інноваційні технології (так званих star-up проєктів), що формує стійку пропозицію і новий структурний елемент регіональної економіки - інноваційні кластери, наукові центри, технопарки та технополіси. Інноваційно-інвестиційні процеси дозволяють генерувати потоки капіталу і знань, що в сукупності стають суб'єктами інтелектуалізації всієї економічної системи. В інтелектуалізованій структурі економіки переважають за дохідністю сфери, які є не матеріаломісткими, а спрямовуються на поширення знань й інформації. Масовість інформатизації та інтенсивність інформаційних потоків й комунікацій сприяє прискоренню динамічності інтелектуалізації економічного розвитку.

Описана періодизація процесів інтелектуалізації є відносною і індивідуалізована для кожної окремої регіональної економіки. В сучасному світі розвинені країни знаходяться на III періоді інтелектуалізації, натомість є регіони, де навіть навчання та базові навички поводження із зовнішньою інформацією та знаннями неприйнятні. Аналіз робіт провідних вітчизняних і зарубіжних вчених свідчить про те, що для розвитку підприємств необхідно, перш за все, сформувати потенціал підприємства і реалізувати його, що викликає необхідність концентрації уваги та інтелектуалізації діяльності підприємства. Менш дослідженими є питання розвитку підприємств на основі реалізації процесу інтелектуалізації діяльності. Наслідком цієї наукової проблеми є гальмування розвитку підприємств на сучасному етапі, що не дозволяє сформувати і використовувати потенціал інноваційного розвитку, підвищити ефективність їх діяльності на основі економічного використання ресурсів.

Важливими, з точки зору характеристики процесів інтелектуалізації підприємства є часто вживані в сучасних умовах розвитку теорії та практики розвитку економіки знань категорії «знання» та «інформація». Якщо розглядати інформацію з позиції відомостей, знань та повідомлень, які допомагають вирішувати певне завдання, то можна припустити про її важливість в управлінських процесах. Зв'язок дефініцій «інформація», «управління підприємством» та «інтелектуалізація», на нашу думку, доцільно продемонструвати наступним чином: інтелектуалізація – це наслідок процесу одержання та використання інформації, за умови, якщо цей процес супроводжується пристосуванням або творчим осмисленням підходів до управління підприємством, які адекватні вимогам зовнішнього середовища та інтелектуалізованому розвитку суб'єкта господарювання в цьому середовищі.

Процес конвертації інвестиційних ресурсів й інтелекту у внутрішньому середовищі є паралельним процесу інтелектуалізації та інноваційної адаптації підприємства, що залежить від впливів зовнішнього середовища.

Необхідно відмітити, що рівень інноваційного розвитку суб'єктів зовнішнього середовища підприємства проектно-консалтингової сфери створює умови для інтелектуалізації через інструменти інституційного регулювання: спрямованості та масштабності інституційно-інноваційної підтримки, освітньо-науковому забезпеченні й розвитку економіки знань, фінансуванні та фіскального стимулювання, інтегрованості з міжнародними інвестиційними фондами і формування умов залучення інвесторів; сконцентрованості на превентивному стратегічному програмуванні національних чи територіальних конкурентних переваг в сфері інноваційного розвитку; нагромадження капіталу, що провокується запитом на глобальну інтелектуалізацію економіки; безпековий контроль над секторами, що мають стратегічне значення та статус «критичної інфраструктури».

Список літератури

1. Адаптивне управління підприємствами в умовах неотехнологічного відтворення. колективна монографія за заг. ред. О.В. Ареш'євої Київ, НАУ, 2020. 260 с.
2. Вовк О.М., Вовк П.П. Міжнародний досвід інвестиційно-інноваційних відносин при формуванні ринків інжинірингових послуг. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2022. Випуск 2(02). URL: <http://dees.ici.od.ua/index.php/journal/article/view/72DOI: 10.32782/dees.2-15>
3. Bell D. The coming of post-industrial society. *Venture in social forecasting*. N.Y.: Collman Pub., 1973. 884 p.
4. Тульчинська С. Перспективи та доміанти розвитку інтелектуально-інноваційної системи регіонів України: монографія. Херсон, ПП «Вишемирський В.С.», 2014. 210 с.
5. Arora A. and Gambardella A. Bridging the Gap. In A. Aurora and A. Gambardella, eds., *From Underdogs to Tigers: The Rise and Growth of the Software Industry in Some Emerging Economies*. Oxford, UK: Oxford University Press, 2005. 328 p.
6. Lerner D. *The Passing of Traditional Society*. Glencoe: Free Press. 1958.
7. Довгаль О.А. Інноваційний розвиток економіки: методологія аналізу. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2013 № 1 (16) С. 213-216